

Оксана СОТУЛА,

завідувач кафедри психологічної та економічної освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат економічних наук

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ 2026–2027 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Формування фінансової культури є невіддільною частиною ключових компетентностей XXI століття. Вона виражається у фінансовій грамотності учнів — їхньому вмінні усвідомлено управляти ресурсами в реальному житті. Завдяки наскрізному впровадженню цієї теми в систему загальної середньої освіти суспільство отримує можливість вирівняти стартові можливості для дітей з різних соціальних верств, створюючи тривалий позитивний ефект для майбутнього всієї країни. Водночас виклики 2026–2027 навчального року вимагають трансформації базової фінансової грамотності у більш комплексну підприємницьку компетентність. Сьогодні недостатньо просто вміти заощаджувати чи розподіляти бюджет — сучасні реалії спонукають молодь до проактивності, адаптивності та здатності створювати додану вартість навіть в умовах невизначеності. Саме тому інтеграція підприємницького мислення в освітній процес стає не просто додатковою опцією, а стратегічним пріоритетом. Вона покликана озброїти учнів практичними інструментами для генерації ідей, оцінки ризиків та формування лідерських якостей, що є критично важливим для майбутнього відновлення та інноваційного розвитку національної економіки. **Ефективним інструментом для досягнення цієї мети є масштабування вже набутого досвіду: з 01 вересня 2026 року Міністерство освіти і науки України продовжує впровадження обов'язкового предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» у закладах загальної середньої освіти.** Якщо у 2025–2026 навчальному році його вивчали всі учні та учениці 8 класів, то з 2026–2027 навчального року вони продовжать опановувати предмет у 9 класі, поглиблюючи знання й розвиваючи фінансові й підприємницькі навички.

Курс реалізується у межах соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

Важливий момент: у 8-му класі на предмет протягом року було передбачено мінімум 17 годин. Тож учителі надзвичайно економно витрачали цей час, або знаходили додаткові можливості, міжпредметні зв'язки, цікаві проєктні завдання у вільний час. У 8-му класі учні проходили ніби введення до предмета, а вже в 9-му на нього виділяється вдвічі більше годин. Всі модельні програми курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» розраховані на 35 навчальних годин і навчальний процес зорієнтований на формування у школярів практичних компетентностей, необхідних для життя в умовах сучасної економіки, а саме:

Особисті фінанси: планування бюджету, заощадження, інвестування, розуміння кредитів та депозитів.

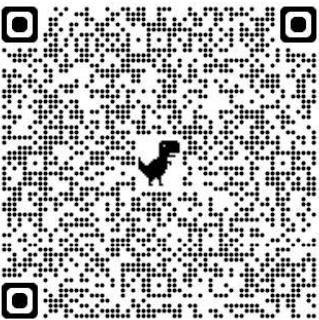
Підприємництво: основи власної справи, податки, бізнес-планування, генерування ідей.

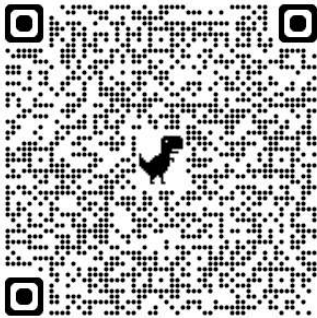
Безпека: розпізнавання фінансового шахрайства та кібербезпека.

На сьогоднішній день для здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти представлені наступні модельні програми курсу (див. табл.1):

Таблиця 1

Модельні програми та зміст курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»

Автори	Навчальний зміст. 9 клас
Беспалко І. В., Войтицька Л. В., Тригуб О. В., Ролік В. А. 	«Гроші та їх призначення», «Банківські та небанківські фінансові установи», «Базові фінансові послуги», «Захист прав споживачів фінансових послуг», «Основи підприємництва», «Проєкт «Шкільне підприємництво – від ідеї до реалізації (практичний кейс)»

Кузнєцова А. Я., Довгань А. І, Часнікова О. В., Шніцер О. П., Тригуб О. В., Гірченко Т. Д., Шабанова О. В., Харченко А. М., Нагайчук Н. Г. 	«Підприємливість і підприємництво», «Соціальна відповідальність бізнесу та відносини з державою»
Панченко С. Ю. 	«Небанківські фінансові установи», «Підприємництво», «Захист від ризиків і шахрайських дій»
Буяк Р. Р., Гнатишин О. М., Сухінська В. О., Сливка Є. М. 	«Підприємництво як сучасна форма господарювання», «Від домогосподарства до власного бізнесу», «Соціальне шкільне підприємництво», «Проектна діяльність як шлях до успіху для підприємливих та фінансово грамотних»

До всіх модельних програм розроблені підручники, які забезпечують учителю та учням надійний ресурс для вивчення предметів у відповідності до актуальних вимог освіти.

До модельної програми Беспалко І. В., Войтицька Л. В., Тригуб О. В., Ролік В. А. розроблені матеріали двох авторських колективів: від авторського колективу фахівців Нацбанку України та Навчально-методичний комплект «Підприємництво і фінансова грамотність» для 9 класу (автори Т. Гільберг, О. Суховій).

Матеріали від авторського колективу фахівців Нацбанку України (В. Ролік, Л. Войтицька, О. Тригуб) є повноцінним навчальним комплектом, де роліки, анімації та інтерактивні додатки органічно доповнюють підручник Підприємництво і фінансова грамотність 9 клас. Це більше, ніж просто текст, це інтерактивний інструмент, що перетворює суху теорію на життєвий досвід.

Цей навчально-методичний комплекс має наступні **складники**:

- Підручник. Базовий матеріал, який пояснює складні фінансові поняття через призму життєвих ситуацій (інфляція, захист грошей, фінансові ризики, планування витрат та заощаджень) <https://promo.bank.gov.ua/finlit/pidruchnyky.html>
- Електронний додаток (відео/роліки). Додаткові мультимедійні матеріали до кожного параграфа. Саме ці відеороліки допомагають візуалізувати складні процеси, як-от еволюцію грошей чи функціонування фінансових ринків <https://talan.bank.gov.ua/novyny/zaprosuiemo-oznaiomitisia-z-pidruchnikom-pidpriemnistvo-i-finanova-gramotnist-9-klas-vid-avtoriv-natsionalnogo-banku>

• Робочий зошит і посібник для вчителя. Містять практичні вправи, симуляції, презентації та плани уроків. Навчально-методичний комплект «Підприємництво і фінансова грамотність» для 9 класу (автори Т. Гільберг, О. Суховій) — це комплексний освітній ресурс, що складається з підручника та посібника (робочого зошита/практикуму). Посібник є невід'ємною частиною НМК, доповнює підручник та слугує зручним інструментом для закріплення знань.

Підручник містить теоретичну базу, висвітлює основи економіки, податки, страхування, планування власного бюджету, а також базові правила ведення бізнесу та захисту прав споживачів.

Робочий посібник (зошит-практикум) містить завдання, розрахункові вправи, кейси та тести, спрямовані на перевірку засвоєного матеріалу та розвиток критичного мислення.

Ознайомитися з програмою, змістом та вибрати зручний формат для навчання можна на сайті Видавництва Генеза.

Навчально-методичний комплекс «Підприємництво і фінансова грамотність» для 9 класу (автори: Гургула Т. В., Буяк Р. Р. та ін.) є логічним продовженням інтегрованого курсу для 8 класу. Підручник повністю відповідає модельній програмі НУШ та має потужний інтерактивний супровід.

Підручник містить QR-коди для доступу до додаткового контенту: відео, анімацій та симуляцій. Є рубрикатор для закріплення знань: «Ти дізнаєшся», «Поміркуй!», «Створи проєкт», «Обговори з батьками», а також вправи для самоперевірки з миттєвим зворотним зв'язком.

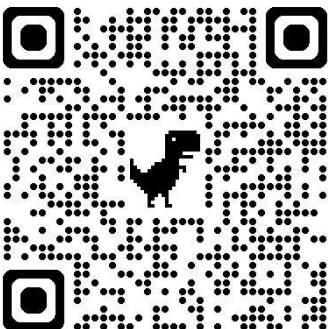
Повний цифровий посібник, інтерактивні завдання, додаткові матеріали, презентації до уроків та посібники знаходяться на платформі Видавництва «Астон» <https://aston.te.ua/metodychna-pidtrymka/9-klas/pifh-9/>

На основі власної модельної програми для 9 класу розроблено відповідний підручник авторським колективом **під керівництвом А. Я. Кузнєцової** (видавництво «Оріон»).

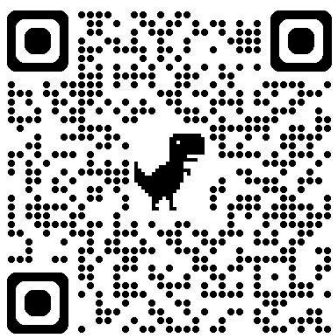
Матеріал спрямований на розвиток практичного економічного мислення:

1. Шукаємо бізнес-ідею — як помітити ринкові можливості та оцінити власні сили.
2. Створюємо бізнес-команду — основи лідерства, менеджменту та взаємодії в групі.
3. Де взяти гроші для реалізації бізнес-проєкту — знайомство з джерелами фінансування, кредитуванням, грантами та інвестиціями.
4. Управляємо фінансами — планування прибутків, витрат та мінімізація фінансових ризиків компанії.
5. Корпоративна соціальна відповідальність — чому сучасний бізнес має бути етичним та дбати про суспільство.

За цією ж модельною програмою створено підручник «Підприємництво і фінансова грамотність. 9 клас» (автори **С. В. Теплов, О. А. Юхимович**). Книга є продовженням програми для 8 класу та фокусується на формуванні практичних навичок ведення бізнесу, ухваленні рішень в умовах ризику та управлінні ресурсами.

Підручник «Підприємництво і фінансова грамотність» для 9 класу (авт. І. Б. Стеценко, О. О. Андрусич) випущений видавництвом «Світлич» відповідно до модельної навчальної програми авторського колективу під керівництвом А. Я. Кузнєцової.

Матеріал пояснюється через реальні життєві ситуації та фінансові дилеми підлітків. До кожної теми створено цифрові е-додатки, доступні за прямими посиланнями або QR-кодами у підручнику. Велика кількість групових завдань, моделювання витрат (наприклад, планування бюджету екскурсій) та знайомство з історіями реальних підприємців.

Підручник «Підприємництво і фінансова грамотність» для 9 класу авторів Олексія Пластуна та Сергія Панченка (виданий у видавництві «Ранок») є офіційним навчальним виданням для Нової української школи. Він розроблений відповідно до модельної навчальної програми «Підприємництво і фінансова грамотність. 8–9 класи» (автор Панченко С. Ю.) та схвалений Міністерством освіти і науки України.

До підручника створено спеціальний мультимедійний е-додаток.

Електронні додатки з відеороліками, анімаціями та тестами з миттєвим зворотним зв'язком для **ВСІХ** підручників ви можете знайти та переглядати безпосередньо на освітніх платформах Всеукраїнська школа онлайн.

Головними викликами у викладанні фінансової грамотності та підприємництва у наступному навчальному році мають стати необхідність навчання дітей протидії кібершахрайству, безпечного використання цифрового банкінгу та розуміння суті криптовалют, формування фінансової культури в умовах кризи та невизначеності — навчити дитину гнучкості, фінансової стійкості та раціонального споживання, а також готовність сучасного вчителя до викладання живого, динамічного матеріалу.

Успішне подолання цих викликів потребує зміщення акцентів від теоретичного вивчення економічних понять до формування життєстійкості та прикладних навичок (life skills). Відповідно, подолання окреслених проблем визначає й ключові стратегічні орієнтири освітнього процесу.

Тому основними векторами розвитку на новий навчальний рік мають стати:

- Орієнтація на завдання у форматі PISA, що передбачає перевірку реальних життєвих компетентностей та вміння діяти у нестандартних ситуаціях, а не відтворення зазубрених термінів.
- Поеднання підприємництва із трендом сталого розвитку, де на перший план виходять свідоме споживання, впровадження екологічного правила 3R (Reduce, Reuse, Recycle) та розвиток соціального підприємництва через запуск практичних шкільних стартапів.
- Інтеграція фінансових розрахунків у прикладні STEM-проекти, які дадуть учням змогу самостійно прораховувати бюджет ініціатив, здійснювати калькуляцію собівартості та проводити реальний аналіз ризиків.

Саме така синергія цифрової безпеки, екологічної відповідальності та міждисциплінарного підходу дозволить перетворити уроки фінансової грамотності на дієвий інструмент адаптації молоді до вимог часу, закладаючи надійний фундамент для майбутнього відновлення держави.